

XIV ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ПИТАННЯ КУЛЬТУРНОЇ, ЕТНОРЕЛІГІЙНОЇ, ЕТНІЧНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ»

6 жовтня 2022 року була проведена XIV Всеукраїнська науково-практична конференція «Південь України в умовах глобальних соціокультурних трансформацій: питання культурної, етнорелігійної, етнічної та національно-громадянської ідентичності». Організатори заходу – Міністерство освіти і науки України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Запорізька обласна державна адміністрація, Національний університет «Запорізька політехніка», Запорізький обласний краєзнавчий музей, Запорізьке наукове товариство ім. Якова Новицького, кафедра українознавства та загальної мовної підготовки Національного університету «Запорізька політехніка». В конференції, окрім науковців Запоріжжя, взяли участь представники наукових осередків Дніпропетровщини, Донеччини, Київщини, Луганщини, Львівщини, Одещини, Херсонщини та інших регіонів. Загалом на конференцію було подано більше ста двадцяти наукових статей і матеріалів.

В умовах неспровокованої війни російської федерації проти незалежної України, організатори вимушено проводили конференцію в онлайн-режимі. Під час її роботи в Запоріжжі неодноразово лунав сигнал повітряної тривоги, який попереджав населення міста про небезпеку, але це не вплинуло на морально-психологічний стан її учасників. У цей день в результаті ракетних обстрілів була пошкоджена цивільна інфраструктура центру міста. Науковці, які виступали з доповідями, виказували слова підтримки мирного населення, Збройних Сил України, єдності нашої держави та відновлення повного контролю над усією територією незалежної України в межах всесвітньо визнаних кордонів.

Із привітальним словом до учасників конференції від імені її організаторів звернулись: ректор Національного університету «Запорізька політехніка» Віктор Грешта, заступник директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАНУ Олександр Майборода.

Програмою конференції передбачалась робота шести секцій (громадянське суспільство у

вітчизняних етнополітичних процесах; етнічна структура, історія і культура населення південних областей і всієї України; правові аспекти державної етнополітики: еволюція та сучасність; інтелект та духовність: національний вимір; етнонаціональний аспект державної мовної та освітньої політики; Південь України в міжнародних відносинах), але пленарне засідання і робота в секціях вимушено були об'єднані. Зі своїми доробками на конференції виступили: Котигоренко Віктор, д-р політ. наук, професор, «Скільки українських націй в Україні? Політико-правова колізія, що потребує врегулювання»; Войналович Віктор, д-р політ. наук, професор, «Рівень і характер релігійності українського суспільства: динаміка суспільних уявлень Півдня України»; Шаповалов Георгій, д-р іст. наук, професор, «Двовір'я як чинник виникнення християнського символу влади князів Київської Русі»; Дегтеренко Анастасія, канд. політ. наук, доцент, «Поселенська та соціально-професійна структура Півдня України крізь динаміку»; Павлюк Ольга, канд. філософ. наук в галузі культурознавства, доцент, «Участь поляків у містобудівництві Катеринослава в ХІХ–ХХ ст.»; Калакура Олег, д-р політ. наук, професор, «Етнокультурна ідентичність українців як морально-психологічний чинник спротиву російській агресії»; Ніколаєць Юрій, д-р іст. наук, професор, «Громадянська ідентичність в умовах російсько-української війни: вплив інформаційно-комунікаційного середовища»; Саричев Вячеслав, канд. іст. наук, «Суднобудівництво запорозького козацтва у ХVІІІ ст.»; Подольський Анатолій, канд. іст. наук, «Як досліджувати викладати історію Другої світової війни після 24 лютого 2022 р.? Політичні, суспільні та академічні виклики»; Ляшенко Олексій, канд. іст. наук, «Взаємодія національно-громадянського та етнічного і державний устрій: досвід Півдня України»; Андреев Віталій, д-р іст. наук, професор, Андреева Світлана, канд. іст. наук, «Запорізька одіссея італійського «нахаби»»; Сорокотяг Вікторія, аспірантка, «Формування радянської ідентичності в контексті становлення системи

управління житлово-комунального господарства радянської України» та інші учасники.

Починаючи військову агресію проти України, влада російської федерації розраховувала, що її дії спровокують загострення суперечностей між різними групами українського населення. Натомість українці різного етнічного походження, віросповідання, різних мовних переваг і соціальної належності згуртувалися для захисту своїх родин і Батьківщини. Прискорився процес формування та консолідації української громадянської нації. У зв'язку з цим актуалізувалася необхідність поглибленого дослідження націєтворчого процесу: як з власне пізнавальною метою, так і для підвищення ефективності інтеграційного потенціалу державної політики в сфері історичної пам'яті, етнонаціональних, релігійних, соціально-економічних та інших відносин. Відповідна проблематика стала провідною в роботі конференції. Її робота засвідчила важливість тіснішої співпраці між науковцями, представниками органів влади, національно-культурними товариствами та іншими громадськими об'єднаннями.

Учасники конференції наголошували, що політичні маніпуляції довкола мовного та інших гуманітарних і безпекових аспектів історії й сучасного функціонування українського соціуму влада російської федерації чинила і продовжує чинити «на виправдання» своєї агресії проти України: анексії Автономної Республіки Крим, воєнно-терористичних дій на території Донецької і Луганської областей, інформаційних та інших провокацій. Викриття цих маніпуляцій, залучення до розроблення й реалізації проєктів світоглядної та політичної інтеграції і консолідації українського суспільства є важливим завданням науковців і викладачів українських вишів.

Учасники конференції дійшли згоди щодо наступного:

1. Поліетнічність українського соціуму, в тому числі його південно-української частини, є дієвим чинником унікального розвитку культурного простору України за рахунок його збагачення здобутками етноспецифічних складових.

2. Забезпечення суверенітету Української держави на всій її території є необхідною умовою гармонійного розвитку культурної самобутності та забезпечення прав і свобод кожного і всіх громадян з-серед етноукраїнської більшості, всіх корінних народів і національних меншин, чинником їх інтеграції.

3. Розвиток сучасної української нації як поліетнічної громадянської спільноти потребує вдо-

скоалення і належного ресурсного забезпечення політики посилення інтеграційного потенціалу української мови і культури та сприяння розвитку мов і культур всіх корінних народів і національних меншин. Одним з пріоритетних завдань такої політики має стати захист мовних, етнокультурних, релігійних та інших прав, свобод і цінностей громадян, які проживають на тимчасово окупованих росією українських територіях, а також вимушених переселенців.

4. Нагальною є потреба в розробленні та реалізації всеукраїнських та регіональних програм соціальної інтеграції вимушених переселенців з анексованої Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської та інших областей у місцях їх теперішнього проживання.

5. Важливим завданням політики держави в гуманітарній сфері має бути формування й усталення в суспільній поведінці толерантності та шанобливого ставлення до інакшості – етнічної, релігійної, культурної тощо. До розроблення освітніх, інформаційних, соціальних та інших програм на реалізацію такої політики важливо залучати науковців, освітян та інших фахівців, національно-культурні товариства й інші інституції громадянського суспільства.

6. До програм діяльності виховних та освітніх закладів усіх рівнів важливо включати приклади розмаїття, взаємопроникнення і взаємозбагачення різних етнічних культур України.

7. Правоохоронні інституції держави повинні жорстко, неухильно дотримуватись чинного законодавства, реагувати на будь-які прояви ксенофобії та агресії на етнічному ґрунті.

8. Правові регулятори суспільних відносин потребують такого вдосконалення, яке забезпечить відвернення і блокування загроз, коли політичні партії, громадські організації та їх активісти використовують етнокультурні, релігійні, регіональні та інші відмінності населення для загострення суспільних протиріч і провокування конфліктів заради власної електоральної та іншої вигоди.

9. Оргкомітет конференції вважає за необхідне, *по-перше*, продовжити традицію проведення один раз на два роки Всеукраїнської науково-практичної конференції «Південь України в умовах глобальних соціокультурних трансформацій: питання культурної, етнорелігійної, етнічної та національно-громадянської ідентичності» як ефективної форми обміну науковим і практичним досвідом між науковцями і освітянами, представниками національно-культурних товариств і органів влади та місцевого самоврядування, і,

по-друге, відновити міжнародний статус конференції створенням належних умов для участі в її роботі іноземних дослідників, публічних діячів та інших осіб, зацікавлених в обміні інформацією щодо зв'язків етнічних діаспор з країнами свого походження, а також становища цих діаспор у країнах їх проживання.

10. Політика декомунізації прямо пов'язана з проблемами історичної, в тому числі етнічної пам'яті. Серед цілей такої політики – етнополітична інтеграція і консолідація українського соціуму. Однак реалізація декомунізаційних проєктів не завжди є системною й послідовною, а в окремих випадках такою, що формує додаткові поля суспільної напруги, а тому потребує вдосконалення і кращого кадрового забезпечення, особливо в умовах повномасштабного вторгнення росії, російського геноциду українців.

11. Вироблення рекомендацій щодо впливу держави на етнічну структуру зайнятості потребує виявлення актуальної етнічної структури населення в цільових регіонах та інвентаризації можливостей щодо залучення державних та зовнішніх інвестицій у розвиток регіонів і поступового нівелювання соціальних диспропорцій. Виглядає доцільним організувати статистичні дослідження у поліетнічних областях напередодні запланованого проведення всеукраїнського перепису населення після перемоги над російськими загарбниками.

12. Одночасно, економічна інтеграція національних меншин, у тому числі через підтримку легального підприємництва та культурно-освітніх ініціатив, дозволить уже у короткостроковій перспективі використовувати потенціал «народної дипломатії» через представників національних меншин України в країнах їхнього походження. Це особливо актуально у стосунках з меншинами, які пов'язані з державами-членами ЄС, через які намагається вести підривну роботу РФ (Греція, Угорщина, Словаччина, Болгарія та ін.).

13. З метою протидії етнополітичним загрозам та використання можливостей, які супроводжують процеси функціонування поселенської та соціально-професійної структури Півдня України:

– у сфері внутрішньої політики рекомендуємо:

1. Забезпечити проведення спеціалізованих соціологічних досліджень щодо розвідки етнополітичної ситуації в поліетнічних регіонах України (Південь в пріоритеті) для удосконалення вироблення довгострокової державної політики у цих регіонах.

2. Запропонувати НАН України проведення комплексних досліджень етнічних особливостей

зайнятості та соціально-професійної стратифікації в регіонах для корекції заходів реформи децентралізації влади та об'єднання територіальних громад: створювати сприятливі умови для забезпечення прав соціальних та економічних громад національних меншин на місцевому рівні; стимулювати активну участь етнічних спільнот у розвитку нових громад; передбачати бюджетну підтримку громадам на заходи інтеграції етнічних спільнот в українське суспільство.

3. Рекомендувати місцевим державним адміністраціям країни: відновити моніторинг динаміки складу населення за етнічним показником, проводити постійний моніторинг конфліктних випадків.

4. Розробити заходи з підтримки зусиль науково-освітніх установ щодо проєктів у кіберпросторі, спрямованих на поширення знань про історію, культуру та традиції національних меншин та поваги до різноманіття.

5. У сфері інформаційної політики протистояти гібридній агресії шляхом широкої інформаційної кампанії щодо пропагування ідей зміцнення національної єдності, забезпечення прав і свобод громадян України всіх етнічних груп. Зокрема проводити просвітницькі кампанії з метою усвідомлення громадянами зв'язку між широкими правами національних меншин в Україні та боротьбою проти агресії та підривних дій країни-терориста РФ.

– у сфері зовнішньої політики та «публічної дипломатії» рекомендуємо:

1. Використовувати потенціал співпраці та розширення повноважень спільнот національних меншин, зокрема для просування національних інтересів у країнах походження.

2. Зберігаючи принцип єдиного громадянства, розпочати переговори із зацікавленими державами-членами ЄС щодо укладення окремих угод про статус громадян України певного етнічного походження, який дозволить їм легально користуватися окремими політичними, економічними та соціальними правами на території цих держав.

М. В. Дєдков, І. М. Спудка, Г. І. Шаповалов